

LA PRIMERA AMPLIACIÓ DE L'HOSPITAL DE SANT PAU I SANTA TECLA DE TARRAGONA I LA INSTAL·LACIÓ DE LA CASA DE RECOLLIDES (1755)

Josep Adserà i Martorell

La història de l'edifici de l'Hospital de Tarragona, aquell que a mitjans del segle XVIII la Santa Seu li concedí el Priorat de St. Pau i Sta. Tecla, d'on li prové el nom, té tres èpoques ben delimitades.

La primera comprèn des del segle XII al XVI. És l'Hospital de l'Església, el de Sta. Tecla, que estava prop de la Catedral, el que més tard, el 1464, Pere d'Urrea va engrandir, amb motiu d'haver-se fusionat aquesta fundació amb la de l'hospital que la ciutat tenia en un altre lloc.

La segona comença quan Antonio Agustín emprèn la construcció de l'hospital nou, a la Rambla Vella, que s'inaugura el 1588.

I per últim cal fer esment de l'ampliació d'aquest edifici el 1764, per atendre la Casa de Recollides i també per destinar una part a dependències del propi Hospital.

* * *

La Casa de Recollides de dones de "mal viura" en principi estava al Castell de la Selva. El Paborde de l'Església de Tarragona la regia i administrava.

De molt antic l'església tenia entre altres el dret d'espolis i vacants. Quan un prelat es moria els subcol·lectors del bisbat s'encarregaven d'inventariar i d'intervenir els bens propietat del bisbe, i de recollir els productes que pertanyien a la Mitra, que com a senyor temporal en tenia facultat.

Aquests ingressos anaven a Madrid i eren administrats per la Cambra Apostòlica i la Nunciatura Vaticana.

En el Concordat amb la Santa Seu, signat l'11 de gener de 1753, el Papa Benet XIV renuncia a favor del Rei, al dret que tenia sobre els espolis i vacants.

Tres mesos després, el 18 d'abril de 1753, mor el Prelat Pere de Copons i Copons. El subcol·lectors immediatament van intervenir el seu espoli i vacant. Després, el mes de novembre de 1754, el Rei dictà el reglament general previst en el Concordat. Explica detalladament les funcions del Col·lector General, dels subcol·lectors i indica que s'*"instruirá de las casas de niños expósitos y de las destinadas a recoger mujeres de mal vivir, como también de los hospitales para curación de enfermos, y hospicios"*.

Segons aquesta reial cèdula els fons dels espolis i vacants es podien destinar a cases de recollides i hospitals. Els que pertanyien a l'arquebisbe Copons eren significatius.

Aleshores els subcol·lectors tarragonins Isidre Deulofen i Francesc Baldrich escriuen al Col·lector General i li exposen una relació de necessitats. Aquest respon que estudiïn les urgències, tenint en compte el que diu l'article 14.

El 30 de gener de 1755 els esmentats canonges Deulofen i Baldrich es pronuncien a favor d'una casa de Recollides. El mes següent reben del Col·lector General, Andrés Zerezo, la confirmació de la construcció. Aquells informen que el projecte té com a finalitat la casa de recollides i ampliació de l'Hospital i comprèn els següents punts:

- La construcció es realitzarà en un solar prop de l'Hospital situat entre l'edifici ja construït i la casa dels jesuïtes de Sant Agustí.

- Tindrà tres plantes de mil quatre-cents metres quadrats cada una.

- La primera serà per acollir malalts, sacerdots pobres i oficials de l'exèrcit. També s'hi podran acollir pelegrins i viatgers pobres.

- La segona es destinarà a "*pobres enfermos paysanos*". L'espai que aquests deixaran desocupat a l'antic edifici serà ocupat per malalts militars, que així disposaran de més capacitat.

- La tercera serà la planta destinada a les "*mujeres de mal vivir*". Tindrà una capacitat per seixanta persones.

Els senyors Deulofeu i Baldrich també expliquen a l'informe els avantatges que es podrien obtenir de posar en pràctica aquest projecte.

Les gestions van anar depressa. Per R.O. de 16 d'agost de 1755 el Rei autoritzà la distribució dels cabals procedents de la vacant de l'Arquebisbe Copons. Eren 52.631 rals de velló dels quals 15.000 anirien destinats a la creació d'un fons de dotació per tal que els interessos es poguessin aplicar al manteniment de les recollides.

El 20 de setembre es nomenen els subcol·lectors Deulofeu i Baldrich superintendent per dirigir els treballs. L'obra comença el 29 de setembre de 1755.

El cost del treball, però, aviat es va desfassar. Els fonaments de l'obra van haver de ser més profunds, ja que fins a 6 metres de profunditat no es va trobar terra ferma. El transport de la fusta de les muntanyes de Tortosa i després de Lleida va pujar de preu. Faltava pólvora per arrancar la pedra de les pedreres pròximes a la ciutat i es va haver de parilitzar l'obra. No hi havia més pressupost per continuar els treballs. Van demanar 23.393 rals de velló per acabar l'edifici. El Rei, per R.O. de 25 de febrer de 1756, concedeix aquesta quantitat, que procedia de les vacants de Barcelona, Girona i de l'arxiprestat de Ager.

El Col·lector General comunica, el 14 de gener de 1764, que també ha concedit 35.000 rals de velló procedents de l'espoli i vacant de l'arquebisbe de Cortada, mort el 28 d'abril de 1762. D'aquesta quantitat 5.000 es van utilitzar per comprar els estris necessaris i els 30.000 restants es van destinar com a fons per obtenir renda, amb la creació dels oportuns censals.

Finalment el 3 d'agost de 1764 comença a funcionar la Casa de Recollides amb les dones provinents del castell de la Selva.

L'Arquebisbe donava almoïna diària de tres diners per cada recollida, que era la quantitat que es considerava que valia la "*Limosna de pan a los pobres que acudian a la puerta de su Palacio*".

El 29 de febrer de 1768 s'ordena el lliurament de la roba i altre material del qual disposaven quan estaven recluïdes a la Selva.

Es van dictar unes normes internes pel govern de la Casa.

Després va venir el Reglament definitiu, determinat per Ordinacions dicta-

Una de les sessions celebrades a les Voltes del Pallol

des pel Col·lector General senyor Zerezo, sobre aquest tema. El document comprèn 22 articles, que tracten amplis aspectes del seu bon funcionament.

Des d'un principi la van governar el matrimoni Josep Monjo i la seva muller Paula, que eren el Pare i la Mare respectivament de la Casa.

La institució tenia una renda de 125 lliures catalanes, que s'obtenien d'uns censals. A més tenien la meitat dels beneficis que es produïen pel treball que realitzaven les recollides. L'altra meitat era per elles per atendre les seves despeses de vestir.

El pressupost per l'alimentació era de nou diners diaris per cada interna. A aquesta quantitat estava inclòs el cost que representava "*un pequeño puchero para el Padre y la Madre*".

Respecte al cost de l'obra, segons els comptes presentats el 24 de maig de 1765, s'elevaven a la quantitat de 15.275 lliures catalanes, de les quals 1.072 foren aportades per l'Hospital.

Pel que respecta al manteniment a part del pa de munició diari que el Rei havia concedit a cada una, i els tres rals diaris de l'arquebisbe, la casa tenia una renda que provenia del producte de censals.

Com a metge cirurgià tenia el del propi Hospital, Jaume Balsells. Era el que administrava el remei de les uncions per curar la sífilis.

A finals del segle XVIII la Casa de Recollides, com moltes altres institucions d'origen eclesiàstic, va patir serioses pèrdues. Degut a les guerres i a les lleis desamortitzadores van anar desapareixent els productes dels censos, que eren la primera font d'ingressos del manteniment de la Casa. L'Hospital també va patir pro-

blesmes econòmics. Va haver de considerar si es suprimia el subministrament de la ració de "sopa y caldo" que es donava a les internes.

El decret de 19 de setembre de 1798 establia l'alienació de bens de diverses institucions, entre les quals les cases de reclusió. Els productes de les vendes, així com els capitals dels censos d'aquestes institucions s'havien de dipositar a la Reial Caixa d'Amortització.

No consta que a Tarragona s'apliqués aquest decret. Es va intentar. Es va haver de demostrar la propietat del solar de l'Hospital com a propi de l'església, fet que en moltes ocasions ha estat motiu de discussió. Hi ha constància que durant els primers anys del segle XIX es va recuperar la normalitat social i econòmica. La Casa de Recollides seguia funcionant amb grans dificultats.

Després, amb la regència de la Reina Maria Cristina les coses van canviar totalment. Desapareix la tutela i control eclesiàstic. Per R.O. del 26 de març de 1834, "*todos los establecimientos de beneficencia, ya sea de fundación o Patronato Real, ya sea de corporación o persona, estarán bajo la vigilancia y protección de los subdelegados de Fomento de la provincia en que se hallen*", és a dir, sota el control dels Governadors Civils.

Els malalts afectats de síflis van continuar sent tractats per l'Hospital. Ingressaven per ordre governativa.

* * *

Aquesta és una petita història de la Casa de Recollides de Tarragona, que es va posar en funcionament a mitjans del segle XVIII gràcies sobretot a una aportació dels fons d'espolis i vacants, i de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla, que va col·laborar amb el terreny i una aportació econòmica.

Des d'un principi va disposar d'una gran sala per l'assistència dels seus malalts. Més tard, quan va desaparèixer la Fundació de les Recollides, l'Hospital va ocupar tot l'edifici per atendre millor les seves necessitats.

ORDENANZAS PARA EL GOBIERNO DE LA CASA DE RECOGIDAS

"Nos D. Andrés de Zerezo y Nieva, Comisario Apostólico General de la Santa Cruzada, y demas Gracias, y Colector General de Espolios y Vacantes de estos Reynos, etc."

"Habiendose cometido S.M. el cuidado y gobierno de la Casa de Mugeres Recogidas de la Ciudad de Tarragona Principado de Cataluña, que se acaba de plantificar de Orde del Rey: Hemos venido en formar las Ordenanzas siguientes."

1^a. *"Primeramente. Para que en lo sucesivo se proceda con claridad, de vera tenerse presente: Que la Fabrica que debe servir para Casa de Recogidas, deve igualmente servir por Casa de Hospital de Pobres Enfermos de dicha Ciudad; Y que esta Fabrica se compone de quatro Pisos utiles; Y mandamos que si viniendo el tiempo se hubiera de hacer remiendos en el quarto piso que ha de servir solamente para las Recogidas, se pague su importe de esta administracion. Si sucediese lo mismo en el tercer piso que debe solamente para la curación de pobres enfermos, debera costearlo el Hospital de aquellos. Si se ofrecen remiendos en el primero, y segundo piso como que en ellos ha de haver estancias que pertenecieran separadamente a la Casa de Recogidas y al Hospital de Pobres Enfermos, debera cuidar cada una de dichas Administraciones de componer la Quadra o Estancia que tenga por propia. Y finalmente si los remedios o recomposiciones debia hacerse en los tejados, o paredes exteriores, deberan pagarle las dichas Administraciones por mitad."*

2^a. *"Los Administradores actuales, y sucesores del referido Hospital de Pobres Enfermos cuidaran privativamente de aquellos, y demas que conduzca a su curacion, y asistencia, sin que en esto se entrometan los Protectores, o Administradores de la Casa de Recogidas."*

3ª. "Los Protectores, o Gobernadores de la Casa de Recogidas, seran los Subcolectores de Espolios y Vacantes de aquel arzobispado, que en la actualidad lo son, y lo seran en lo sucesivo."

4ª. "Quedara al cuidado de dichos Protectores el nombrar un Hombre y una Muger casados, a quienes deberan encargar el cuidado de aquella Casa; y deberan vivir y habitar dia y noche en dicha Casa, y en la separacion que para ellos esta destinada, debiendo estos cuidar de todo lo conducente a la manutencion de dichas Recogidas, de hacerlas trabajar, y castigarlas sino lo hacen. Para cuyo efecto debera la muger trabajar parte del dia con las Recogidas en su quarto; y si llegase alguna tan poco enseñada, que no supiese trabajar, se el devera enseñar con cuidado; y si por picardia no quisiese, se le castigara."

5ª. "El Hombre elegido para cuidar de dicha Casa de Recogidas, sera Mayordomo de aquella, debiendo estar a su cuydado cobrar la renta que tenga dicha Casa; cobrar las limosnas si algun las hace, y procurar hacienda con que emplear a las Recogidas en trabajar utiles, y de todo lo demas perteneciente a la dicha Casa."

6ª. "Devera igualmente dicho Padre de Recogidas llevar cuenta y razon de lo que cobrarse, y pagare pertenecientes a dicha Casa, debiendola presentar a los Protectores el dia dos del mes de enero de cada año, o en cualquier tiempo que se la pidan; para que enterados aprueban dichas cuentas, si las parecieren justificadas, y adviertan, si es menester al referido Mayordomo en el modo que se acostumbra en semejantes Administraciones."

7ª. "Si dichas Recogidas hacen algun delito grave, debera el dicho Padre de ellas dar parte a los Protectores, para que estos manden executar lo que les pareciera conveniente, sin que pueda dicho padre proceder a castigarlas gravemente, sin el conocimiento particular de los Protectores."

8ª. "Estara a cargo de los Justicias el mandar traer a dicha Casa las Mugerres de mal vivir que tendran por dignar de esta reclusion; pero no se podran admitir sin expresa licencia de los Protectores, como tampoco se podra sacar ninguna sin semejante permiso."

9ª. "Siempre que viniese el caso de sacar alguna de las Recogidas, si la pidiera alguno para casarse con ella, en este caso devera sacarse la que pidan; pero quando venga el caso de deverse despachar algunas para servir en alguna casa, este conocimiento sera privativo de los Protectores, que deberan siempre observar dar este permiso a las que reconoceran mas enmendadas. Y esto podra ser motivo muy poderoso de conseguir prontamente la enmienda de todas."

10ª. "Por quanto esta Casa debe servir principalmente para Mugerres pobres de mal vivir, no obstante podran recogerse en la misma Casa otras Mugerres no tan pobres, que sus maridos o padres quieren recoger en dicha Casa, (precediendo en este caso el conocimiento de la Justicia seglar) en el qual deberan los padres o maridos respectivos deberan contribuir diariamente a la manutencion de dichas mugeres segun su posibilidad: sobre lo que deberan convenir con los Protectores de la referida Casa".

11ª. "Tambien se admitiran en dicha Casa las mugeres solteras que estuviesen embarazadas; debiendose mantener, y habitar en la separacion que para ellas esta destinada. Y en quanto a intereses se observara lo mismo que se ha dicho de las Recogidas en el Capitulo antecedente."

12ª. "Las Recogidas deberan dormir todas en una misma pieza o quadra, y cada una en su cama: en cuya quadra debera arder una lampara toda la noche. Deberan despertarse a las quatro y media de la mañana, de modo que a las cinco esten todas vestidas y listas; y luego tendran delante de la capilla un rato de Oracion, cosa de un quarto, y luego despues deberan pasar al trabajo hasta las ocho, en cuya hora se les permitira comer un mendrugo para desayuno. Comeran a las once y cenaran a las siete. Concluida la cena volveran al trabajo hasta las nueve, en cuya hora resaran el Rosario en la Capilla, y despues deberan acostarse."

13ª. "Como esta clase de mugeres suele estar muy poco instruidas en la Doctrina Cristiana, sera del cargo de la Madre el instruir las y enseñar las perfectamente esta importante Doctrina, repitiendo esta enseñanza todos los dias."

14ª. "Deberan los Protectores disponer de una persona virtuosa, y habil por Director de las Recogidas, el qual tendra a su cuidado dirigir las, y confesar las, y los domingos por la tarde hacerles una platica de media hora, como tambien las vigi-
lias de Comunion."

15ª. "Comulgaran una vez todos los meses, y si en el mes este alguna festividad de Christo Sr. Nuestro, o de su Santisima Madre, se procurara que la Comunion sea en el dia de semejante Festividad."

16ª. "Todas las Recogidas trabajaran juntas en la quadra o sala destinada para dicho fin, y de lo que ganaran con su trabajo, se aplicaran las dos partes para la Casa, y la tercera parte para ellas vestirse. Y esto sera motivo para que se apliquen mas."

17ª. "Que ninguna de las Recogidas pueda cantar, ni enseñar canciones profanas, ni podra referir en público ni en privado los sucesos escandalosos de su mala vida ni podra hacer ni hablar cosa en escandalo de otra."

18ª. "Ninguna dormira junta con otra en una misma cama, por ningun pretexto, en pena de tres dias de carcel, y tres dias de ayuno a pan y agua por la primera vez, y si reinsidiese, de vera castigarse con mayores penas."

19ª. "Ninguna podra venderse el pan ni la olla, sin especial permiso del Padre de aquella Casa, baxo la pena de aplicarse todo en beneficio de la misma Casa."

20ª. "Ninguna podra degar su ropa, ni dinero a otro sin licencia del Padre de la Casa, por ser esto incentivo de disturbios entre ellas."

21ª. "En caso que alguna de dichas Recogidas estubiese enferma no debera salir de la quadra, pasandola a la quadra de las enfermas del Hospital, porque esto podria producir malas consecuencias. Si los Administradores del Hospital de Pobres deveran mandar asistir las por Medicos y Cirujanos, con medicinas y racion con que se asiste a los pobres enfermos del Hospital."

22ª. "Finalmente si ocurriese haberse da dar alguna providencia a mas de lo que aqui queda prevenido, la daran los Protectores, interin que siendo cosa grave, nos daran cuenta para providenciar sobre ello, lo que tendremos por mas conveniente."

A.H.P.: Renda Casa de Recullidas, pp. 117-120.

Proximament es publicarà: *La Casa de Recollidas i l'Hospital de Santa Tecla de Tarragona. Estudi sobre espolis i vacants.*